

Aslı Erdoğan

Ocells de fusta

Pròleg

Zeynep Oral

Traducció del pròleg i del conte

Miquel Àngel Llauger

Presentació

Carme Arenas

Aquesta edició ha comprat amb el suport de:

**Ajuntament
de Barcelona**

**Diputació
Barcelona**

Generalitat de Catalunya
**Institució
de les Lletres Catalanes**

tocats
DE LLETRA

© de l'edició: PEN Català

© del conte: Aslı Erdoğan

© del pròleg: Zeynep Oral

© de la traducció del conte i del pròleg a partir de les versions
anglesa i francesa: Miquel Àngel Llauger

Coordinació de l'edició: Raffaella Salierno

Dipòsit legal: B-22582- 2017

Primera edició: setembre de 2017

Disseny i maquetació: questions.cat

Impressió: Book Print Digital, SA

Edita: PEN Català

Canuda, 6, 5è · 08002 Barcelona

Tel. 93 318 32 98

pen@pencatala.cat

pencatala.cat

@PENCatala

Índex

<i>Presentació</i>	7
Carme Arenas	
<i>Aslı Erdoğan</i>	9
Zeynep Oral	
<i>Ocells de fusta</i>	15
Aslı Erdoğan	
<i>Biografia de l'autora</i>	39

Presentació

El relat *Ocells de fusta* d'Aslı Erdoğan, que publiquem en traducció catalana del poeta Miquel Àngel Llauger, és la contribució del PEN Català a la difusió d'una de les autores més injustament represaliades de la Turquia de Recep Tayyip Erdoğan.

Aslı Erdoğan va ser una de les primeres detingudes (el 16 d'agost de 2016) com a resultat del cop d'estat fallit del 15 de juliol del mateix any i la repressió subsegüent. Des d'aleshores i fins al desembre, va estar empresonada per la seva implicació en la revista *Özgür Gündem*, un mitjà d'esquerres que informa amb veracitat sobre el conflicte kurd, la qual cosa va fer témer reiteradament per la seva salut, i tot just el mes de juny de 2017 li ha estat retornat el passaport, quan acaba de fer un any de la situació repressiva i ja han començat els judicis als detinguts, que són més de dos-cents periodistes i escriptors.

El mes de novembre passat, el PEN Català va voler acostar a la nostra societat la situació preocupant de vulneració contínua del dret a la llibertat d'expressió a Turquia, atorgant a

l'autora Zeynep Oral el Premi Internacional Veü Lliure-PEN Català a Maó, com a símbol de tots els escriptors aleshores empresonats. També es van programar conferències sobre Turquia al CCCB amb Zeynep Oral i Elif Shafak. El director del diari *Cumhuriyet*, Can Dündar, víctima d'atacs i fugit a Alemanya, també havia estat entre nosaltres i el juliol passat va ser distingit a Barcelona amb el Premi Ernest Udina de l'Associació de periodistes europeus de Catalunya. Dündar ha descrit el seu país, Turquia, com la major presó de periodistes i escriptors del món.

La traducció i publicació d'aquest text d'Aslı Erdoğan, pel seu contingut simbòlic i per la seva vàlua literària, vol ser la contribució del nostre centre PEN a divulgar l'obra dels autors represaliats per exercir el dret inalienable a la llibertat d'expressió.

Carme Arenas
Presidenta

Aslı Erdoğan...

Zeynep Oral

Un cor més fràgil i delicat que l'ala d'una papallona... Un talent literari increïble... Sempre al costat dels oprimits... Escriptora per elecció, identificada pels mots i per la literatura... Aquesta és Aslı Erdoğan.

Aslı Erdoğan, una de les persones de lletres de més talent de Turquia, és a la presó. La van detenir durant l'assalt de la policia a l'*Özgür Gündem*, un diari conegut per ser pro-kurd. La van arrestar el 17 d'agost de 2016 per ser membre del consell assessor del diari. Com en el cas de moltes altres persones que donaven suport al diari, que el seu nom figurés a l'òrgan d'assessorament no li donava cap poder executiu. Una escriptora més. Era un acte simbòlic de solidaritat. El dia 19 d'agost la van enviar a la presó. És a la presó de llavors ençà.

Per a molts de nosaltres, l'empresonament d'Aslı Erdoğan era una acció per intimidar altres escriptors, altres periodistes, altres col·legues que mostraven el seu suport.

Aslı Erdoğan va ser acusada de «terrorisme». Comparteix cel·la a la presó de Bakirköy amb Necmiye Alpay, una

lingüista i traductora de setanta anys que també va ser arrestada i acusada de terrorisme per ser membre del consell assessor de l'Özgür Gündem. Aquesta és per a mi una tasca vergonyosa: intentar explicar a la resta del món com i per què hi ha gent a la presó, acusats d'actes de terrorisme, pel simple fet d'escriure. Per ser membres d'un consell assessor. Si això és terrorisme, no puc fer altra cosa que desitjar que n'hi hagi molt més!

Aslı Erdoğan és membre del PEN turc. La seva detenció va ser àmpliament condemnada pel PEN arreu del món. Molts centres li han concedit guardons i l'han declarada membre honorària de les seves seus nacionals.

Els que la van declarar culpable i la van empresonar sense judici no tenen, naturalment, ni idea de qui és. Tanmateix, és molt coneguda i valorada per la gent culta, tant al nostre país com a tot el món.

Té una altíssima formació, amb el títol d'Enginyeria Informàtica i un postgrau en Física, és una científica, però va triar concentrar-se en l'escriptura, i va deixar de banda una carrera prometedora al laboratori CERN de Suïssa. Va deixar els seus estudis de doctorat per dedicar-se de forma exclusiva a escriure.

La seva primera novel·la *Kabuk Adam* ('L'home petxina') va ser publicada el 1994, i va ser seguida el 1996 per *Mucizevi Mandarin* ('El mandarí miraculós'), una col·lecció de relats entrelligats. El seu relat curt *Ocells de fusta* va rebre el primer premi a la ràdio Deutsche Welle en un certamen de

1997, i la seva segona novel·la *Kirmizi Pelerinli Kent* ('La ciutat amb la capa carmesí') ha rebut molts d'elogis a l'estranger. La prestigiosa revista literària francesa *Lire* la va incloure a la seva llista dels «cinquanta escriptors més prometedors del nostre futur». Li han plogut reconeixements i guardons d'arreu. Els seus llibres han estat traduïts a catorze llengües.

Els seus escarcellers, naturalment, ignoren totalment tots aquests fets. No han llegit mai els seus llibres.

La seva literatura ens parla de somnis trencats, d'esperances per al futur... De viatges d'introspecció empresos per homes i per dones... De diferents maneres de descriure tot això... De les opcions a què s'enfronta l'home en la seva cerca... De la poesia i la melangia del llenguatge... De qüestions que sorgeixen amb les relacions humanes...

Tot això, els seus escarcellers tampoc no ho saben.

En canvi, es concentren en les «activitats subversives relacionades amb el terrorisme, en la participació en organitzacions...» Terrorisme? Propaganda? De veritat? A qui volen enganyar?

En la seva obra, no ha fet res més que explorar els límits, interrogar l'abís. Això és tot.

Un passatge del seu primer llibre, *Kabuk Adam*, diu:

L'únic regal, l'única recompensa que la vida ens pot concedir és un ésser humà ple d'amor. I nosaltres intentem destruir-lo a la primera oportunitat. Després, intentem viure la resta de les nostres vides carregant el pes d'aquesta maledicció imperdonable.

El passat 18 d'octubre de 2016, a l'obertura de la Fira del Llibre de Frankfurt, va ser llegida una carta que Aslı Erdoğan havia escrit des de la presó. Aslı hi deia: «Tot i que no sé com, sé que la literatura sempre ha aconseguit superar els dictadors».

És la millor conclusió que he sentit en molt de temps...

Aslı Erdoğan

Ocells de fusta

La porta de l'habitació es va obrir de sobte i va aparèixer un cap roig. Es va sentir la veu de Diane, impacient i sense alè.

—Vinga, Felicitat! T'hem d'esperar tot el dia? Mou aquest culot que tens i treu-lo del llit. T'estàs deixant, filla meva.

La porta es va tancar tan de pressa com s'havia obert a l'olor antisèptic del corredor de l'hospital i a la veu aguda i sorneguera de Diane.

El malnom *Felicitat*, que li havien encolomat amb aquesta ironia característica dels malalts dels pulmons, tenia alguna cosa d'agressiva en la seva absurditat. Amb el seu estatus de refugiada política, el seu doctorat en història i els llibrots que s'amuntegaven a la seva habitació, als ulls de les malaltes ostentava la condició poc envejable d'intel·lectual. «Ah, aquesta Felicitat», deia Diane, «és més divertit llegir un llibre d'oncologia que fer una xerrada amb ella. Li han de treure les paraules amb pinces. Pobra Felicitat! Al seu país, va passar dos anys a la presó i, sense alçar els ulls dels llibres, en dos anys no ha estat capaç d'aprendre a parlar l'alemany sense accent!».

Filiz es va alçar del llit amb feixuguesa. La seva llarga malaltia —pneumònia als dos pulmons i asma crònica— li havia ensenyat a economitjar forces. Havia acabat per cedir als capricis del seu cos dolorit. Havien hagut de passar vuit mesos perquè li deixessin sortir de l'hospital per primera vegada. El nom Filiz Kumcuoglu figurava a la llista de malaltes en fase de recuperació a qui es concedia permís per sortir dues hores dissabte. La infermera encarregada de la guàrdia de nit n'havia examinat l'historial mèdic i li havia permès accedir a l'aventura més gran de la vida de l'hospital. Dilluns havia informat de la novetat. Preparaven «una gran sorpresa» a Filiz. L'Amazon Express! Filiz s'havia guanyat el dret a participar del secret de les pacients del tercer pis i pujar al famós tren. En realitat, Filiz no en tenia gens de ganes. A tot estirar, anirien a fer una copa o dues al poble de T., l'únic lloc habitat en un radi de trenta quilòmetres. Potser podrien veure's amb els nois del poble o amb els homes del sanatori que acabaven el tractament. Què més podien fer al bell mig d'un bosc espès?

Filiz va recordar de sobte, mentre sortia de l'habitació, una vella història enterrada al fons de la seva memòria feia almenys vint anys. A començaments de segle, les pacients de tuberculosi del sanatori de Heybelia sortien d'amagat en la nit i feien l'amor al bosc amb els homes tuberculosos. Imaginava les dones condemnades a morir, de rostre pàl·lid, en roba de nit blanca, que caminaven amb torxes a la mà... No creia que la història fos veritat, però hi trobava una poesia

tràgica... Feia molt de temps que la poesia havia abandonat la seva existència i les tragèdies que havia viscut havien absorbit, com polls voraçs, tota la substància del seu ésser.

—Surt per la gran porta de vidre. De pressa, dona l'esquena al rètol gris, sever i sorrut amb la inscripció «Hospital de T., Unitat de Malalties Respiratòries», i surt sense mirar ni a dreta ni a esquerra. Ves fins on acaba l'ombra de l'edifici immens i atura't a la frontera del regne del sol; després, aguanta la respiració i fes a poc a poc una passa endavant, la passa que et farà sortir de l'ombra. Que el sol feble del nord t'escalfi un poc l'esquena i així et pugui convèncer l'esperit, t'esborrarà tots els records del passat! Deixa que el sol jugui amb els teus cabells, que faci aparèixer en cascada els colors del bosc, que esborri els contorns del món i transformi el real en llum pura.

Filiz va recordar Nadejda, la infeliç Nadejda d'«El duel» de Txèkhov, que alçava els braços cap al cel somniant que prendria el vol. Ella mateixa se sentia com una heroïna txekhoviana. I si es transformava en un ocell? Però seria, a tot estirar, un ocell de fusta. Un ocell sense ànima, deseparat i ridícul, amb unes ales que no servien per volar i que només emetien un soroll mecànic. La va omplir un fervor dolorós. Volia plorar i riure alhora, viure i morir.

—Vinga, Felicitat! No et quedis parada com una mòmia. Fem tard.

La veu de contralt de Gerda, ronca pel tabac i per la tuberculosi, es va sumar a la de Diane.

—Et perdràs l'Amazon Express!

Un grup de sis dones es va formar davant la porta del jardí. Filiz les va classificar a l'instant: «Tres estrangeres i tres alemanyes, tres amb tuberculosi i tres amb asma. Les alemanyes tenen totes tuberculosi, i nosaltres, arribades de l'ample món, tenim asma. A l'inrevés del que seria normal esperar». Dues de les alemanyes, Martha i Gerda, altes i rosses, havien aconseguit mantenir-se fortes i robustes tot i la tuberculosi. (De fet, Gerda no era gaire alta, ni podia dir-se que fos rossa, però els ulls de Filiz, poc sensibles als detalls físics, les havien situades dins la mateixa categoria de representants de la classe obrera.) A Filiz li feien una mica de por la seva gran força física i la seva determinació de defensar els seus interessos, però en el fons les envejava. La tercera alemanya, Beatrice, introvertida, amb el pit enfonsat, era, amb vint-i-un anys, una exaddicta a l'heroïna. Aquesta noia, amb els cabells castanys tallats curts, amb els ulls tristos que sempre semblaven buscar alguna cosa perduda, amb un cos a penes format que feia pensar en un arbre mort, a Filiz li feia pena. Pel que fa a Diane, la guineu, sempre amb moviment i amb mil recursos, no es preocupava de res, i no s'alterava per res. Excepte si li deien iugoslava en lloc de croata. I també hi havia Graciella, l'argentina...

Graciella era, amb Filiz, l'única malalta estrangera del sanatori, fins i tot més estrangera que Filiz. Segons l'opinió general, els adjectius per descriure-la eren «distingida, elegant, culta», i veure aquesta persona fina, privilegiada des

del naixement, entre les tuberculosos, feia pensar en una d'aquelles bromes de mal gust que el destí es permet de tant en tant. Feia amb prou feines un metre cinquanta-vuit centímetres (més baixa fins i tot que Filiz), era graciosa i petita. Amb els seus blens de cabell llis, les celles de Marlene Dietrich que fins i tot a l'hospital tenien un traç perfecte, i els ulls ametllats amb una expressió alhora càlida i gelada, s'havia guanyat el títol d'«Evita».

Era la mascota dels doctors i les infermeres; la tractaven com un gerro antic, fràgil i rar. A més, feia l'efecte que el món sencer l'havia de tractar amb deferència i delicadesa. Filiz, no obstant això, havia percebut la duresa del seu rostre perfecte de figura de porcellana. Al seu somriure hi havia alguna cosa d'inquietant. A Filiz, aquesta dona encisadora li recordava una institutriu, una dama que sempre duia bufanda i que es convertia en una torturadora en el moment que entrava a classe.

La primera vegada que Filiz havia vist Graciella, la va prendre per una visitant que havia entrat a la cantina de les pacients per error. Estava tota sola en una taula al costat de la finestra; duia una faldilla estreta de vellut negre i una camisa amb uns botons cridaners que deixava veure el naixement dels pits. Entre les sines fermes li brillava un collar en forma de cor. Unes sabates de tango, de taló alt i amb sivella, i unes mitges de niló completaven la figura. Com una aparició insòlita, enmig de pacients de cabells greixosos, vestides amb xandall i esportives, feia pensar en una flor

tropical rara. Un dia Diane, la cap de redacció de la revista de xafarderies de l'hospital, havia entrat abrupament a l'habitació de Filiz i li havia revelat un secret.

—Sabies que aquesta Evita argentina és com tu?

—Què vols dir, com jo?

—Una exiliada política, vull dir. Presó, tortura i aquestes coses. És així, que s'ha deixat els pulmons. El seu exmarit era un diplomàtic, tots dos eren molt rics i de bona posició i tenien amics influents. Però el seu marit va estar implicat en un afer polític i van ordenar que el detinguessin. Dues hores després havia desaparegut. Va deixar la dona. Durant dos mesos van intentar fer parlar a Graciella, però no li van poder treure on s'amagava. Potser no ho sabia. T'ho pots creure, d'aquesta dona fràgil? No ens hem de deixar enganyar per les aparences.

Va ser un cop devastador per a Filiz. Les seves afliccions profundes van quedar en ridícul, com si tota la seva personalitat i la seva història haguessin perdut el valor. Havia fet d'ella mateixa una mena d'heroïna mítica, i era gràcies a això que havia pogut continuar vivint. El record del seu passat terrible li era indispensable com a prova de la seva existència i li havia alçat una capelleta sagrada en un racó de l'esperit. I ara aquesta esnob venia a escopir sobre el que era més sagrat per a ella. ¿Quin dret tenia a haver conegut la mateixa tragèdia que la forta, intrèpida i íntegra Filiz (així es com es descrivia ella mateixa), que havia pagat el preu de les seves conviccions? I a més, en nom de l'amor per un home panxut, vulgar i infidel!

Com una serp grisa, el seguici de dones malaltes caminava pel llarg camí de ciment que baixava cap a la vall de T. Des de la sortida, el grup s'havia dividit en dos, confirmant la classificació a l'atzar de Filiz. Diane i les dues alemanyes grosses anaven davant i la feien petar amb lleugeresa. Passaven d'una cosa a l'altra, temes sense cap mena d'interès per a Filiz. Els metges eren criticats de dalt a baix —estaven geloses de les doctores i eren indulgents amb els metges ben plantats—, parlaven dels menús de la cafeteria, del cafè infecte, de programes de televisió, de la rivalitat entre Banderas i Pitt, i de tot de coses així. Les alemanyes defensaven Banderas, mentre que Diane, que admirava la raça germànica, estava a favor de Pitt. També evocaven alguns records d'abans de l'hospital... A la fàbrica on Martha treballava quatre anys abans, a una de les obreres la van trobar despallada i amb el coll tallat. Gerda també tenia al magatzem uns quants contes de crims i de forques; cadascuna rebostejava entre els records i buidava el sac. Però Diane no deia ni un mot dels horrors que havia viscut ni de la seva família, que s'havia quedat a Bòsnia; amagava rere el silenci una maregassa que creixia, a punt de desbordar-se.

Com que no havia decidit amb quin grup anar, Beatrice caminava tota sola, més enrere. Cara a cara amb els seus problemes. Intentava fer seu, sense perdre'n ni una gota, aquell esplèndid capvespre de setembre, la vall maragda que s'estenia davant seu, el parell d'hores de llibertat. Semblava feliç, i la felicitat, en aquella cara jove i malmesa, era més pertorbadora que una expressió de dolor.

Filiz havia quedat al costat de Graciella i intentava debades trobar un tema de conversació. El silenci entre l'una i l'altra era llarg i espinós.

—La veritat és que estic molt sorpresa de veure't a l'Amazon Express.

—Per què? —va demanar Graciella amb aspror.

Una flama freda li lluïa als ulls. Era el reflex de la ràbia que covava dins seu feia anys.

—No t'han dit cap a on anem, o sí?

—No, en fan un gran secret.

—És realment un gran secret, l'Amazon Express —ho va dir en un to bromista i desimbolt, amb un somriure que no amagava bé el patiment—. Fins i tot a tu et deixarà parada.

—Potser anem cap al poble?

Graciella es va endur als llavis els seus dits d'ungles llargues pintades de color roig cirera. «Xxxxxt», va fer, com la infermera del pòster de l'hospital que convidava a guardar silenci.

Filiz no tenia ni el coratge ni les ganes de continuar amb la conversa. Es va lliurar al plaer de la passejada. Després de vuit mesos, com si fos un conte, caminava pel bosc i respirava un aire quiet, pur i lleuger. Un aire que li omplia els pulmons fatigats i netejava el passat de tota la seva brutor. Es lliurava al plaer simple, modest i sumptuós de caminar sota un sol tendre i generós, per aquesta infinitat de verdor que s'estenia sense límit fins a l'horitzó... Sense topar amb barreres tancades... Les portes amb barres de ferro de l'hospital, amb els

números escrits, insonoritzades i amb les frontisses greixades... Estava meravellada de sentir aquell plaer immens que una persona sana no pot sospitar: poder moure les cames en llibertat i fer avançar el cos. Respirava l'aroma incomparable i tendra del bosc. No era l'olor fada i casolana de la gespa de l'hospital acabada de tallar, era una olor crua de terra que la marejava. Potser era l'estrany silenci el que feia que a Filiz li donés voltes el cap. La vall de T. s'estenia davant seu com un tapís verd de llana gruixuda i els turons s'enfilaven l'un sobre l'altre com competint. La claror de tardor s'enfonsava dins la vall, on el sol i l'ombra estaven embrancats en una batalla interminable per guanyar el terra. La creu de l'església del poble es podia veure en la distància, refulgent com la plata. «Tot és tan brillant i està tan tranquil que fa mal», va pensar.

Beatrice, amb les mans plenes de maduixes silvestres, es va acostar al grup de les rosses. Devia haver resolt els seus problemes d'identitat i decidit que el seu lloc era amb les «estrangeres». El vincle tràgic que lligava aquelles dues condemnades també atrapava i engolia Beatrice, com la tela verinosa d'una aranya. L'heroïna, la solitud, la desesperació i la ruïna li havien ensenyat, encara que era la més jove de totes, que era millor acceptar la mort que s'havia apoderat del seu cos adolescent. Les altres encara s'esforçaven per creure en la vida, per aferrar-s'hi, per ser-ne part, però ella, amb només setze anys, hi havia renunciat. Heroïna, prostitució, hepatitis, tuberculosi... Havia rebut cops mortals, l'un rere l'altre, però cada vegada s'havia aixecat, com un boxejador

que es posa dret just abans del gong, quan el compte arriba a nou, i llavors havia continuat rebent cops.

—Voleu unes maduixes? (No, cap de les dues no en volia.)

—Ahir vespre feien un programa sobre Argentina a la televisió. El va veure? (No, no l'havien vist.)

—Mostraven Buenos Aires. Una ciutat magnífica. Quina pena, però! Em recorda una mica Berlín: l'arquitectura, els cafès... Hi ha un barri ple de cases de tots els colors de l'arc de Sant Martí: Elbakkar.

—El Boca —va corregir Graciella—. Significa la boca. El lloc on va néixer el tango.

—Sí, sí. El Boca. El barri dels marginats, dels pintors, dels músics.

—Sense oblidar els carteristes i els venedors de souvenirs.

—Saps ballar el tango? —va dir de cop Filiz.

—No, no soc de Buenos Aires. Soc de Mendoza. (Per algun motiu estava segura que aquesta dona era de Buenos Aires i que sabia ballar el tango perfectament.)

—Mendoza?

—A la frontera amb Xile. És una ciutat als peus de l'Aconcagua.

—Aconcagua. La muntanya més alta d'Amèrica del Sud. (A Alemanya, fins i tot les heroïnòmanes de poble tenen una bona educació!)

Silenci. La conversa es va acabar de cop, com si l'haguessin tallada amb un ganivet. Com si les tres dones ja no tinguessin res a dir-se.

—Mireu, mireu. Mireu aquell nus en aquella branca baixa! —va cridar Beatrice en un to que vessava entusiasme; les dues dones més grans, esbalaïdes, van mirar cap al vulgar bocí de corda.

—Deu ser un nan que s'ha suïcidat —va continuar Beatrice, amb una imaginació verinosa inspirada pels seus vint anys i per l'heroïna. Però no va trigar gaire a trobar les seves companyes de ruta massa poc parladores, i es va sentir molesta. Tanmateix, ningú no li podia retreure res.

Quan el seguici de dones va deixar el camí que anava a la vall i va girar cap a l'oest, cap als turons empinats coberts de bosc espès, Filiz va començar sentir-se inquieta. Així doncs, no anaven al poble de T. Potser, com infants d'escola o com persones tímides, havien escollit un racó secret de paradís per al seu permís de dissabte. Però si fos això, per què paraven i miraven tot el temps el rellotge? L'Amazon Express! Es referien a la selva tropical o a les dones llegendàries, caçadores i guerreres expertes, que havien allunyat els homes de la seva vida de la mateixa manera que s'havien tallat la sina dreta?

Ja no caminaven per la carretera de ciment, ampla i assolada; avançaven en fila índia per un camí cobert de mates i d'arrels d'arbre, per on la vegetació no deixava passar amb facilitat. El viatge pel bosc havia començat de veritat. Fins i tot el sol es perdia en la verdor. Caminaven entre mates amb espines que, després d'un lleuger advertiment, es feien cada vegada més agressives, bardissa, falgueres, papallones brunes

que voleiaven entre les branques, bolets tímids que s'amagaven en racons ombrívols, flors de tardor. Perles de pluja que degotaven de les fulles, troncs humits, molsa enganxosa, els colors refractats de la claror... Els rierols, artèries vitals del bosc, tallaven el camí a cada pas... Camins que no se sap on van i que fan perdre el cap...

Filiz sempre havia viscut en grans ciutats; no coneixia el bosc. És cert que feia vuit mesos que vivia en un sanatori de la Selva Negra, però també allà el bosc era inaccessible, abstracte i misteriós. De nit, la fosca que descendia davant la seva finestra com un ocell i el brogit que acompanyava els seus malsons eren un sentinella sordmut que li impedia sortir i tornar a la vida real, fos el que fos això. Però ara era al cor mateix del bosc i el veia de veritat per primera vegada. Era més que un descobriment: era com si dos éssers que ho ignoraven tot l'un de l'altre es trobessin cara a cara. Déu sap per què, Filiz estava sorpresa.

S'enfrontava a un esperit simple, primitiu, vast com l'oceà. La treia de la polsegosa closca de nou del seu món per fer-li sentir la vibració d'una existència del tot diferent. Era el batec salvatge, rítmic i violentament acolorit del bosc cobert d'ombres estranyes, ple d'esglais i tremolors; un aire humit i palpitant amagava els seus secrets com un tul. Arbres, arbres, arbres... Arbres vells, venerables, majestuosos, alts, innombrables, orgullosos... Ser testimonis de tants miracles i de tants crims d'aquells llocs els havia donat una expressió de gravetat. Eren més vells i tot que el temps... Enfonsant les

arrels al més pregon de la terra, caminaven cap al cel, només cap al cel, sense desviar-se ni a dreta ni a esquerra, sense somiar a alliberar-se'n.

Quan van arribar a una pujada, van alentir el pas i Diane va estirar Filiz cap a un costat.

—Ara no és el moment —va parar uns segons intentant recuperar l'alè—, però aquesta nit ens hem de veure. He escrit una carta a Hans.

—L'última carta la vam escriure juntes, l'has enviada?

Quan va començar a parlar, Filiz es va adonar de fins a quin punt estava cansada i tenia set. Tenia la boca tan seca que la llengua se li havia enganxat al paladar.

—És clar que sí, el mateix dia. Encara no en tinc resposta. Vejam, fa nou dies. El correu es deu haver endarrerit. A més, Hans és una mica lent.

—Tu creus que ha contestat? Digues.

Un llamp va brillar als ulls color ambre de Diane. Se li va enfosquir el rostre.

—No és que ho cregui. Ho puc sentir.

Un parell de mesos abans, sortint de l'oficina del director mèdic, Filiz havia vist Diane en una de les cabines telefòniques de la planta baixa. Agafant el telèfon amb les dues mans, parlava i plorava al mateix temps, sense parar. Primer va pensar que Diane havia rebut, una vegada més, notícies terribles de Bòsnia: va ser en una d'aquelles cabines on una veu fonda, a l'altre costat d'una línia que es tallava sovint, la va informar de la mort de la seva germana. Però aquesta

vegada es tractava d'una altra cosa. Hans, l'últim nòvio de Diane, aquell jove alt i prim com un ganivet, de respiració ronca, amb bosses sota els ulls, i que s'interessava per les dones devastades per la tuberculosi, s'havia cansat ràpidament de les tristes visites a l'hospital. Totes dues juntes li havien escrit cinc cartes, però la ploma sentimental i destra de Filiz no havia servit de res, i no n'havia arribat cap resposta.

—Jo, en el teu cas, me'l trauria del cap ara mateix.

Filiz s'adonava que la seva actitud era cruel i despietada, però se sentia molt cansada. Estava xopa de suor i tenia una set terrible, notava com la sang li batejava a les venes de les cames esgotades per l'esforç. Ja no es trobava amb ànim per enfrontar-se als problemes de Diane.

—Tens el cor de pedra!

—Sí, potser jo també tinc un grapat de pedres al cor. D'acord, podem fer un intent de posar-lo gelós.

—Com, enmig del bosc? Et penses que els homes cauen dels arbres com si fossin pinyes?

—Podríem insinuar que hi ha hagut un inici d'idil·li entre tu i un dels metges. En triarem un que sigui tot el contrari d'en Hans. «Els dits del cirurgià, llargs i prims», «passejades al bosc a la llum de la lluna», i coses així.

Diane va somriure; va recuperar de sobte la seva alegria habitual. Realment, no hi ha res com un somriure: el seu rostre poc agraciat en va resultar totalment transformat. Era tan senzill sacsejar els sentiments d'algú, amb un impuls sincer i sense cap esforç. Filiz va pensar que no havia vist

mai una cara que, amb unes paraules, canviés tan ràpidament d'expressió.

—Vull que torni.

El rostre se li va enfosquir un altre cop. La veu li tremolava lleugerament, com si resés. Era com si pensés que, demostrant que el volia de veritat, aconseguiria que la Providència divina el fes tornar. L'ombra fosca que s'amagava rere la seva jovialitat i la seva despreocupació només es revelava en moments com aquells. Com un monstre que no suporta la claror del dia, Diane dissimulava la seva vertadera personalitat dins un laberint inextricable.

—Tornarà, n'estic segura —va dir Filiz a contracor.

No li agradava ni dir mentides ni discutir d'homes. No creia en l'amor, ja no se'n recordava de si hi havia cregut temps enrere, abans de passar trenta-tres dies en una cel·la plena de sang i udols.

—Diane! Diane!

—Sí, què passa?

—Fem molt tard! No hi arribarem mai, a aquest pas. Hem d'agafar una dreuera.

—Només un minut. Ara vinc amb vosaltres. Vejam si ens en sortim.

Va córrer amb feixugor cap a les alemanyes.

De sobte Filiz va sentir damunt seu els ulls incandescents de Graciella. Es va girar cap a ella; dues mirades doloroses, denses i pregones es van trobar. Immediatament es va establir una comunicació més enllà de les paraules.

—Si vols trobar una unça de felicitat en aquest món, t'has de convertir en una nena petita que saltironeja.

La cara de Graciella es va estremir. Ho havia entès? Sí, sens dubte.

—Has sentit parlar mai del brasiler Paolinho?

—No, en realitat no sé gairebé res de música sud-americana.

De cop Graciella va començar a cantar. Va ser un miracle, una cosa inesperada, trasbalsadora, extraordinària... «*Vida e bonita...*»

Era una melodia increïblement trista, sedosa, nostàlgica, que podia fer sentir alhora dolor i felicitat, que acostava tant a la vida com a la mort. A Filiz les llàgrimes li pujaven als ulls i va empassar saliva per no plorar. S'hauria estimat més morir abans de plorar o cantar davant les altres.

—La lletra vol dir: «La vida és bella, bella, bella... Plena de dolor i de joia, és cert, però bella... No t'empegueixis de voler ser feliç...» Paolinho va néixer al carrer, va patir la pobresa i va morir de tuberculosi als trenta-tres anys. El que vull dir amb això és que no has d'arrufar el nas davant les cançons.

—Si algú que ha tocat el fons de l'abisme diu que la vida és bella, convé aturar-se i parar l'orella. Però per comprendre bé aquesta música, s'ha d'haver patit de veritat.

Diane les va interrompre.

—Escolta, Felicitat, hem d'agafar la drecera de totes totes. Ens queda molt poc temps. A tot estirar, tenim vint-i-

cinc minuts, però podràs suportar un camí de muntanya que podria matar un cavall? Com vas de pulmons?

—De moment la cosa rutlla. Però no ho entenc, tot això. On anem, que arribem tard?

—Justament es tracta d'això: no pots saber on anem fins que hi arribem. Ara, només has de decidir si continues, perquè no és qüestió de deixar-te enmig de la muntanya. Deus veure que tampoc no podem carregar-te a l'esquena.

—Vinc. Ara no ho deixaré a mig camí.

—Vinga, noies, Felicitat ve amb nosaltres. Escamot de les Dones, endavant, marxem!

De tots els costats es van alçar crits, bromes, ordres.

—Vinga, l'Amazon Express! Endavant! Envestim! Camina o rebenta!

«Oh, Déu meu! Quina histèria, quines ximpleries!», va pensar Filiz. «I ara comencem a jugar a soldats. Una colla de dones tuberculoses mig boges. Només falta que ens posin picarols! Mira que en aquest món despietat no podem alenar sense patir.»

El seguici de dones va emprendre el camí de la muntanya tot destorbant amb crits i gatzara la pau de la natura. Els habitants del bosc van fugir sense fer soroll, els ocells van callar, la natura es va retirar en silenci per deixar passar aquell animal esvalotador, egoista i brutal. Diane, que coneixia bé la sendera, conduïa la tropa de pell-roges; anava davant amb pas ràpid, establint la ruta i descobrint els viaranys. Darrere seu es distingien les esquenes amples de Martha i

Gerda. Esquenes fortes, que confiaven en el seu vigor, decidides a no renunciar. Pujaven la costa amb pas feixuc però ferm, trencaven branques i, si calia, mates espinoses. Com un escamot de tancs enviat a l'avantguarda, obrien la via i transmetien les ordres a la resta de la tropa. Beatrice pujava com un gat salvatge que ha trencat la gàbia. Les seves cames llargues i àgils, i els peus calçats amb botes de muntanya, li permetien, gràcies a la seva joventut, moure's amb la flexibilitat d'una cabra salvatge. Parava sovint per oferir una mà caritativa a les companyes de cabells foscos.

Filiz va passar els vint-i-cinc minuts de camí a través del bosc suant aigua i sang, intentant aferrar-se als arbusts espinosos i a les arrels, buscant a les palpentes pedres fermes per posar-hi els peus, morint gairebé de pànic i angoixa. Tot el temps relliscava, queia sobre la pinassa i ensopegava amb les arrels. Els esbarzers li deixaven a les mans marques rogenques, les branques la fuetejaven amb violència. Tenia els músculs paralizats per l'esforç, li semblava tenir dues bosses plenes d'aigua en lloc de cames. Com serps fredes, tremolors violents li recorrien l'esquena coberta de suor. Tenia la roba interior xopa i no podia treure's del cap la idea que per a una tísica a qui, a més, havien autoritzat a sortir per primera vegada, transpirar d'aquella manera podia resultar fatal. A més, aquell panteix terrorífic conegut en l'argot hospitalari com la «campaneta de canvi de torn», havia començat a fer-se sentir. Es maleïa per haver-se apuntat a l'aventura i per posar en perill, per no res, la salut que li havia costat tant de recuperar. Tenia

ganes de plorar d'esgotament, ràbia i desesperació. En el seu desconcert es va posar a invocar Déu i a pregar sincerament.

Com totes les coses terribles, com el dolor físic o l'emprisonament, el viatge es va acabar, i Filiz, alçant la vista del camí, va poder mirar al seu voltant i veure on era. Durant aquells vint-i-cinc minuts, cada passa havia estat qüestió de vida o mort, i amb la por no havia parat gens d'esment al que l'envoltava. Però ara, sense alè, amb el cor oprimint, amb els ulls cremats que li parpellejaven, va poder veure que havien arribat a un lloc extraordinari.

Eren al cim d'un turó molt empinat, embolcallat, com si fos una xarxa de pescar gegantina, amb arbusts, arrels i mates tan altes com un home. Quaranta o cinquanta metres més avall corria un riu aïrat, que rugia i escumejava amb fúria, i colpejava sense fi les roques que havia anat esculpint. Com un camí guarnit amb flors blaves que semblaven grans clavells, el riu feia un revolt bruscat entre les roques i dibuixava un brodat delicat abans de desaparèixer pel pendent. «El camí dels somnis blaus», va pensar Filiz.

—Baixarem per aquí, Felicitat. Has d'anar molt alerta.

Filiz va mirar les seves companyes, esbalaïda. Semblaven totes esgotades. Les cares els havien pres un to lívid, i estaven suades, fangoses i plenes d'esgarrinxades. Els cabells i les camises, que penjaven fora dels calçons, estaven xops, i se'ls marcaven els mugrons. Totes havien caigut moltes vegades i tenien talls pertot arreu. Què pretenien aquelles dones? Per què tot aquell esforç, per què s'exposaven a aquell perill?

—Mireu, ja n'he tingut prou! No bastava amb córrer pel bosc com posseïdes i ara hem de baixar a l'abisme! Què passa?

—No facis trampes —va exclamar Diane—. Vas prometre arribar fins al final.

—Jo no vaig prometre res.

—Deixa-la que faci el que vulgui. —Era Martha. O potser era Gerda.

—Filiz, si us plau, un petit esforç i ja està. Creu-me, valdrà la pena. —Era Graciella.

—Vinga, Filiz, si us plau.

Beatrice l'agafava pel braç i l'hi estirava amb dolcesa.

—Vinga, noies! Són les tres i vint-i-tres! Falten set minuts!

El grup va oblidar Filiz a l'instant. Es va posar en moviment com una pinya que un infant hagués empès costa avall amb un cop de peu. Arreplegant les últimes forces, subjectant-se en branques, pedres, en qualsevol cosa on podien posar les mans, sovint relliscant amb el cul, donant-se la mà per ajudar-se, les dones baixaven cap al riu. Amb una sola passa en fals s'arriscaven a estavellar-se a l'abís. Filiz era una baula de la cadena, ja no pensava, ja no decidia res. Cedia davant una força superior, es llançava a aquell viatge difícil, abrupte i relliscadís al caire entre la vida i la mort. El perill l'havia deixondida, li havia remogut totes les sensacions. L'envaïa una sensació propera al desig sexual.

De sobte va sentir que estimava la vida profundament i li va arribar fins a la medul·la la joia de l'existència. El que

tenia a les mans no era una pedra o un arbust sinó el fabulós cor ferit del bosc, del món, de la vida. Un arbre inclinat, paral·lel al riu, li va barrar el camí. Les arrels, com els tentacles d'un pop, s'aferraven a les roques, i amb perseverança, obstinació i determinació havia aconseguit créixer sobre aquell turó de vertigen. La seva ombra queia sobre l'afrau. Oferia a Filiz un braç cansat; durant un moment, abans que cadascú continués el seu camí i la seva vida esgarriada, es van donar la mà.

Després d'una baixada que va ser com travessar l'infern, van arribar a un món del tot diferent. Els arbres amistosos i les flors de somni havien desaparegut, totes les traces de vida s'havien esvaït. No hi havia res més que penyes, fredes i aterridores. Eren molt més grosses que vistes des de dalt. S'alçaven cap al cel com punyals negres i brillants. I també hi havia el soroll aterridor del riu, presa d'una fúria inexplicable... Filiz va tenir la impressió d'estar sobre un escenari, d'haver-hi estat llançada amb altres titelles per fer el seu paper en una obra desconeguda.

Davant els ulls atònits de Filiz, Diane seia sobre una roca de la mida d'un llit doble, en una postura típica de revista pornogràfica. Amb els genolls lleugerament doblegats, obria les cames a banda i a banda, en forma de V, amb les mans col·locades a l'entrecreuix. A la cara hi tenia una expressió d'embraguesa sexual, de l'arravatament que precedeix l'orgasme. I Martha jeia de perfil al riu, amb un genoll contra el ventre, el cap enrere i les mans entrelaçades al clatell. El seu rostre

expressava la mateixa sensualitat trivial, agressiva, comercial. Gerda exhibia, de quatre grapes, el seu cul esplendorós. Beatrice, dreta, amb un peu sobre la roca, s'inclinava cap endavant amb els braços que penjaven. Havia posat la galta sobre el genoll, com si descansés a l'espatlla d'un home tendre i enamorat. Mirava l'aigua amb ulls blaus i melancòlics.

Davant aquella escena al·lucinant, Filiz, com a últim recurs, va buscar els ulls de Graciella, però feia estona que ella també participava en la representació. Estava sola sobre una roca amb forma de vela, immòbil i mig despullada, com l'estàtua d'una deessa. S'havia tret la camisa, i, amb la mà dreta a la cintura, s'alçava lleugerament els pits. En aquella posició, tenia l'aspecte d'un colom: era pura, innocent i fràgil. Al voltant dels mugrons color de gerd, tenia marques de cremades que ella intentava amagar sota un collar de plata. Tenia els ulls clavats en un punt del cel. Es passava els dits prims de la mà esquerra per sobre els llavis mig oberts, assecats per la set. Callava, com si li fes por modificar la seva postura forçada. Tot el seu cos, aprimat i estirat, havia esdevingut una fletxa que apuntava cap al cel. Estava a punt de ser disparada i assolir la diana. Filiz estava submergida en un somni increïble i no podia sortir-ne; fins i tot els somnis feien més sentit i més lògica que el que veia.

—Felicitat, vinga, fes una postura, mou-te. Troba alguna cosa divertida.

Filiz es va quedar rígida com una esfinx. No entenia res. El rellotge de Gerda va tocar les tres trenta. Primer no va

succeir res. Durant un minut molt llarg, les dones van esperar, sense respirar, quietes en aquelles postures seves ridícules i absurdes. Finalment, una piragua va aparèixer entre les roques. Quatre homes joves amb uns salvavides que portaven l'escut de l'equip de rem de la Universitat H., a setanta quilòmetres d'allà, quatre esportistes sans i vigorosos, empenyien els remes amb totes les seves forces en el pas més perillós del riu, en una lluita sobrehumana per no estavellar-se contra les roques punxegudes. Van veure les dones. Allà on les veien cada dissabte.

—Ei, nimfes del bosc! Una altra vegada vosaltres? Avui us vindrem a veure al poble!

—Obriu-vos una mica més, noies, vinga.

—Aparquem la piragua i tornem. No us mogueu d'aquí!

—Ei, la pèl-roja, per què no et treus els pantalons?

Les dones no contestaven, ni es movien, rígides i congelades, callades com titelles.

Xiulets, crits i bromes una mica grolleres però sense malícia... Unes quantes paraules eixebrades sobre la magror de Beatrice, les cames impúdicament obertes de Diane, el cul de Gerda, els pits nus de Graciella... Pel que fa a Felicitat, va restar com petrificada, sense veure res més, sense pensar en res més, sense percebre res més que els pits de Graciella i les cicatrius de les cremades, ofertes al món sencer. Al final, quan la piragua estava a punt de perdre's de vista, els braços de Filiz es van alçar amb feixuguesa. Es van obrir com les ales d'un ocell de fusta que s'esforçava debades per envo-

lar-se, i després, gairebé sense forces, es van tancar sobre el seu cap, caient l'un sobre l'altre com ales trencades. Enmig dels crits que s'allunyaven seguint la fúria del riu, se sentia la veu de Graciella, que semblava arribar d'un altre món. «*Vida e bonita...*»

Dues llàgrimes tèbies van néixer dels ulls de Filiz, i li van deixar a les galtes el rastre com d'un aiguat fangós. La piragua ja era lluny i les dones s'havien quedat soles al cor del bosc.

Ocells de fusta és el títol d'un relat escrit el 1997 per Aslı Erdoğan. Dos anys abans, aquesta enginyera i física turca, nascuda el 1967, havia abandonat una brillant carrera científica per dedicar-se a la literatura. Va passar dels acceleradors de partícules del CERN, a Ginebra, a les històries de ficció. Algunes de les seves novel·les, com *La ciutat de la capa carmesí* i *El mandari miraculós*, han estat profusament llegides, comentades i traduïdes. La revista francesa *Lire* l'ha inclosa a la llista dels «cinquanta escriptors del futur».

Ocells de fusta conta unes hores de la vida de sis dones que viuen en un sanatori per a afectades de malalties pulmonars, a la Selva Negra. Tres de les dones són alemanyes i tres són estrangeres: una croata de Bòsnia, que porta a la pell els records de la guerra, una argentina esposa d'un desaparegut i una turca que ha patit presó i tortures. No és, però, un relat polític. O ho és només en una petita part. És una hipnòtica història sobre el dolor, sobre la vida, sobre el desig, sobre la llibertat en tots els sentits. Hi ha un moment en què Filiz, la pacient turca, recorda una heroïna de Txèkhov que volia esdevenir un ocell. Ella, però, sent que només pot ser un ocell de fusta. «Un ocell inanimat, desvalgut, ridícul, amb unes ales que no serveixen per volar sinó només per emetre sons mecànics.»

El 16 d'agost de 2016, Aslı Erdoğan va ser detinguda a Istanbul, juntament amb més de vint periodistes i empleats de la revista *Özgür Gündem*, un mitjà d'esquerres que informa amb veracitat sobre el conflicte kurd. Després de diversos mesos a la presó, Aslı Erdoğan ha estat alliberada, però la seva situació judicial continua sent molt incerta.

Aquesta *plaquette* ha estat possible gràcies a la recaptació per taquilla inversa cedida al PEN Català, feta al recital *Deshabitades*, amb les poetes Míriam Cano, Teresa Colom, Àngels Gregori i Sònia Moll i la creadora audiovisual Laura Casaponsa, estrenat el 22 d'octubre de 2016 al Museu Comarcal de Manresa, dins el marc del festival Tocats de Lletra.

El PEN Català és una plataforma per a la projecció internacional de la literatura i dels escriptors i escriptores de tots els territoris de llengua catalana. És un dels centres més antics de la xarxa mundial d'escriptors PEN Internacional. Des de 1922, defensa la llibertat d'expressió i els drets lingüístics, salvaguarda el patrimoni literari català i promou el diàleg intercultural.